

ВИСНОВОК

про наукову новизну, теоретичне та практичне значення результатів дисертації Шевчука Дмитра Сергійовича «Правове регулювання обігу валютних цінностей в Україні», поданій на здобуття ступеня доктора філософії за спеціальністю 081 «Право», підготовлений та затверджений на підставі публічної презентації наукових результатів дисертації та її обговорення кафедрою фінансового права Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого (протокол № 10 від 10 березня 2026 р.)

Обґрунтування вибору теми дослідження та її зв'язок із планами наукових робіт університету. Вектор постійних реформаційних процесів у державі впливає на всі сфери суспільного життя. Не є винятком із таких напрямів і валютні відносини, квінтесенцією зміни правової парадигми регулювання яких стало прийняття Закону України «Про валюту та валютні операції». Зокрема, з 2019 р. відповідно до цього Закону запроваджено нову систему валютного регулювання, обігу валютних цінностей, а також валютного нагляду. Валютне регулювання стало ліберальним, обіг валютних цінностей почав реалізовуватися з огляду на принцип вільного руху капіталу, а валютний нагляд є таким, що базується на ризик-орієнтованому підході. Поступове зняття багатьох валютних обмежень (зокрема, обов'язкового продажу валюти, ліцензування, лімітів на репатріацію та ін.) сприяло тому, що на початок 2022 р. валютний ринок України був найбільш вільним за всю історію незалежності нашої держави. Це, безумовно, позитивно вплинуло на різні сфери господарювання, зокрема, у країну зайшли іноземні інвестиції, суб'єкти господарювання мали змогу ефективніше керувати своїми грошовими коштами, банки знизили операційні ризики від адміністративного навантаження.

Утім, введення правового режиму воєнного стану в Україні стало перешкодою для оновленого механізму обігу валютних цінностей, зокрема для подальшого впровадження концепції вільного руху капіталу. Вимушене повернення до застосування валютних обмежень у 2022 р., посилення ролі Національного банку України у сфері валютного регулювання, а також

балансування між потребами макрофінансової стабільності та принципом вільного руху капіталу актуалізують питання меж і принципів державного втручання в обіг валютних цінностей. Це пов'язано з тим, що запроваджені заходи захисту шляхом встановлення заборон і лімітів на проведення окремих валютних операцій фактично звузили обсяг прав суб'єктів господарювання на вільне здійснення зовнішньоекономічної діяльності, гарантованої ст. 42 Конституції України. Неможливість здійснення платежів у іноземній валюті у строки та способи, передбачені зовнішньоекономічними договорами, призводить до об'єктивного порушення принципу виконання договорів, а заборона або істотне обмеження на виплату дивідендів та інших доходів на користь нерезидентів фактично обмежує реалізацію корпоративних прав іноземних інвесторів. Валютні обмеження негативно вплинули на можливість залучення зовнішніх кредитних ресурсів, а також на належне обслуговування наявних зобов'язань за кредитними договорами з нерезидентами.

Обіг валютних цінностей у державі є саме тим чинником, що суттєво впливає на її фінансову безпеку і фінансовий суверенітет, платіжний баланс, стабільність національної валюти та здатність протидіяти внутрішнім і зовнішнім фінансовим загрозам. В умовах відкритої економіки, подальшої інтеграції України до світових фінансових ринків, а також впевненого поглиблення співпраці з Європейським Союзом ефективне правове регулювання обігу валютних цінностей набуває особливого значення. Від якості та узгодженості відповідних правових норм залежать стабільність валютного ринку, рівень інвестиційної привабливості держави. Тож наведені й інші чинники засвідчують актуальність та своєчасність проведення цього дисертаційного дослідження.

На формування наукових поглядів автора вплинули численні роботи вчених із фінансового права та інших галузевих юридичних наук: Є. Алісова, Л. Воронової, О. Гетманець, Е. Дмитренко, О. Дмитрик, І. Заверухи,

К.Єфремової, А. Ісаєва, Л. Касьяненко, Н. Ковалко, А. Кудь, М. Кучерявенка, Н. Маринів, А. Котенка, П. Латковського, Т. Латковської, О. Лісовол, Ю. Михальського, О. Музики-Стефанчук, А. Овчаренко, О. Орлюк, К. Печори, Л. Савченко, К. Токаревої, Л. Товкун, О. Шевчика та ін. Праці наведених авторів стали міцним теоретичним підґрунтям для проведеного дослідження. Водночас численні зміни у правовому регулюванні валютних відносин, зумовлені запровадженням та тривалим продовженням воєнного стану як особливого правового режиму, наданням широких дискреційних повноважень Національному банку України щодо захисних заходів, відсутністю довгострокової та послідовної валютної політики, необхідністю узгодження валютної політики з європейськими стандартами, актуалізує потребу в науковому осмисленні численних проблем обігу валютних цінностей із метою пошуку балансу між публічними інтересами держави та приватними інтересами суб'єктів господарювання з урахуванням принципів пропорційності, правової визначеності та законних очікувань.

Тема дисертації затверджена на засіданні вченої ради Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого (протокол № 3 від 3 листопада 2022 р.) і узгоджується з планом науково-дослідних робіт кафедри фінансового права університету в межах державної цільової комплексної програми «Проблеми правового забезпечення справляння податків та зборів в Україні» № 0111u000965.

Наукове завдання, розв'язання якого отримано в дисертації. *Метою* дисертації є отримання нових результатів у формі наукових висновків стосовно обігу валютних цінностей України в умовах сьогодення, виявлення проблем при нормотворенні та правозастосуванні в указаній сфері, а також надання обґрунтованих пропозицій і рекомендацій для їх вирішення.

Для досягнення вказаної мети основну увагу зосереджено на вирішенні таких *завдань*: охарактеризувати категорії «гроші» та «валюта», визначити їх зміст, функції та співвідношення у фінансово-правовій доктрині й

законодавстві з метою з'ясування їхнього значення для встановлення правової природи валютних цінностей; з'ясувати правову природу валютних цінностей, визначити їх місце у системі об'єктів фінансово-правового регулювання та сформулювати уявлення про їх систему; визначити правову природу віртуальних активів і цифрових грошей Національного банку України та їх місце в системі валютних цінностей; позначити трансформацію правового режиму валютного регулювання в Україні, зокрема в контексті переходу від адміністративної моделі до ліберальної системи валютного регулювання; з'ясувати сутність та особливості застосування валютних обмежень як способу валютного регулювання в сучасних умовах; розкрити механізм валютного нагляду та фінансового моніторингу за обігом валютних цінностей, визначити їх функціональне призначення та роль у системі валютного регулювання; сформулювати обґрунтовані пропозиції і рекомендації, спрямовані на вдосконалення правового регулювання обігу валютних цінностей в Україні.

Наукова новизна отриманих результатів. Представлена робота є одним із перших комплексних наукових досліджень правового регулювання обігу валютних цінностей в Україні з урахуванням правового режиму воєнного стану та євроінтеграційних процесів.

Основними науково-теоретичними та практичними результатами дослідження, що зумовлюють його новизну, є такі:

у перше:

- обґрунтовано двокомпонентний критерій віднесення об'єкта до валютних цінностей у фінансовому праві: а) економічна спроможність виконувати функції грошей (міра вартості, засіб обігу / платежу, нагромадження, світові гроші); б) нормативне визнання державою (закріплення правового режиму, включення до змісту понять «національна валюта» та/або «іноземна валюта», «банківські метали», надання ознак законного платіжного засобу або спеціально визначеного об'єкта валютних

правовідносин);

- запропоновано наукове обґрунтування розмежування універсальних цифрових форм вартості (електронних грошей, цифрової валюти центрального банку, криптоактивів) у контексті їх правової природи та можливості віднесення до переліку валютних цінностей, що дозволяє уникнути формального ототожнення інших цифрових активів із об'єктами, що підпадають під регулюючий вплив держави;

- доведено, що фінансова безпека держави у структурі правового режиму обігу валютних цінностей має подвійне функціональне призначення: по-перше, виступає метою такого режиму (що полягає у забезпеченні стабільності національної валюти, збалансованості платіжного балансу, стійкості фінансової системи держави); по-друге, є критерієм для запровадження спеціальних регуляторних заходів, зокрема валютних обмежень, які мають тимчасовий та захисний характер, що визначає межі допустимого державного втручання у сферу валютних відносин;

- комплексно досліджено трансформацію правового режиму валютного регулювання в Україні в умовах переходу від адміністративної моделі валютного контролю до ліберальної системи валютного регулювання, заснованої на принципі свободи здійснення валютних операцій в умовах запровадження правового режиму воєнного стану;

удосконалено:

- доктринальне розмежування категорій «гроші» і «валюта» у фінансово-правовому вимірі: гроші запропоновано розглядати як базову економіко-правову категорію універсального еквівалента, міри вартості, засобу платежу та накопичення, тоді як валюту – як формалізовану шляхом правового закріплення форму існування грошей, що набуває публічно-правового значення через застосування особливого правового режиму регулювання;

- підхід до співвідношення економічного та правового аспектів при формулюванні поняття валюти та валютних цінностей на основі синтезу

еволюційної і раціоналістичної концепції походження грошей: еволюційний чинник пояснює виникнення нових форм (приміром, цифрових) як результат ринкової трансформації, тоді як раціоналістичний – забезпечує формалізацію цих форм через фінансово-правове регулювання, без якого об'єкт не набуває ознак валюти в юридичному розумінні;

- концептуальне розуміння співвідношення понять «гроші», «валюта» та «валютні цінності», що дозволило визначити валюту як юридично визначену форму існування грошей, яка функціонує в межах спеціального правового режиму валютного регулювання;

- підхід до характеристики новітніх цифрових явищ, якими є електронні гроші, цифрові гроші центрального банку, віртуальні активи, шляхом виокремлення межі між «цифровою формою грошей» та «цифровою формою вартості», адже цифровізація як така не створює об'єктів, що належать до валютних цінностей, якщо відсутня правова інтеграція об'єкта до сфери валютного регулювання;

- підхід до визначення ролі держави у формуванні правового режиму обігу валютних цінностей, зокрема через інституційні механізми регулювання грошового обігу, емісії грошей та реалізації валютної політики, що впроваджуються Національним банком України;

- підходи до характеристики валютного нагляду, зокрема його функціонального призначення як механізму забезпечення законності здійснення валютних операцій та реалізації ризик-орієнтованого підходу у сфері фінансового контролю;

набули подальшого розвитку:

- обґрунтування потреби у встановленні балансу між публічними і приватними інтересами у сфері валютного регулювання в контексті лібералізації валютного ринку та впровадження державних заходів захисту, зокрема в умовах воєнного стану;

- наукові положення щодо еволюції форм грошей, зокрема переходу від традиційних форм грошей (банкноти та монети, записи на рахунках у банку) до електронних і цифрових форм, що зумовлює необхідність перегляду критеріїв віднесення об'єктів до валютних цінностей;

- підходи до дослідження правового регулювання валютних обмежень в умовах воєнного стану, що дозволило обґрунтувати необхідність їх застосування як тимчасового способу забезпечення фінансової стабільності держави;

- наукові положення щодо взаємозв'язку валютного регулювання та фінансового моніторингу в контексті імплементації міжнародних стандартів фінансової прозорості та запровадження глобального стандарту автоматичного обміну фінансовою інформацією.

Обґрунтованість і достовірність отриманих результатів дослідження. Положення, висновки та рекомендації, що містяться в дисертації, достатньою мірою науково обґрунтовані і достовірні. Це обумовлено застосуванням загальних, спеціальних методів та прийомів, які використовувалися для вирішення поставлених завдань та досягнення мети дослідження.

Методологічною основою дослідження є сукупність загальнонаукових і спеціально-юридичних методів, що забезпечують комплексне, об'єктивне та послідовне вивчення. Обрана методологія дала змогу забезпечити комплексний підхід до вивчення валютних цінностей як об'єкта фінансово-правового регулювання, виявити закономірності трансформації валютного законодавства, проаналізувати співвідношення між доктринальними підходами та чинним нормативним регулюванням, а також сформулювати пропозиції щодо його вдосконалення.

Серед загальнонаукових методів передусім застосовано *аналіз і синтез*. Метод аналізу використано для характеристики категорій «гроші» і «валюта», «валютні цінності», «цифрові гроші», «віртуальні активи»,

«правовий режим», «режим валютного регулювання, «валютний нагляд», «валютні обмеження», встановлення їхніх ознак, функцій, форм існування та критеріїв розмежування (пп. 1.1; 1.2; 1.3; 2.2; 2.3). Метод синтезу, своєю чергою, дав змогу поєднати результати аналізу в цілісну концепцію правової природи валютних цінностей, обґрунтувати співвідношення понять «гроші», «валюта» та «валютні цінності», а також сформулювати узагальнювальні висновки щодо місця новітніх цифрових об'єктів у системі валютного регулювання (пп. 1.1; 1.2; 1.3).

Важливе значення мав метод *порівняння*, який застосовано як у межах аналізу наукових підходів, так і при дослідженні змін у законодавчому регулюванні. Шляхом його застосування: проведено зіставлення доктринальних підходів до визначення понять «гроші», «валюта» та з'ясовано спільні й відмінні ознаки економічного і юридичного підходів до їх розуміння (п. 1.1); відмежовано електронні гроші, цифрові гроші центрального банку, віртуальні активи за критеріями їхньої правової природи, функціонального призначення та можливості включення до системи валютних цінностей (п. 1.3); виявлено відмінності між адміністративною моделлю валютного контролю, яка діяла до прийняття Закону України «Про валюту і валютні операції», та новою ліберальною моделлю валютного регулювання (п. 2.1); розглянуто валютні обмеження як тимчасовий спосіб захисного характеру в умовах воєнного стану (п. 2.2). Отже, метод порівняння забезпечив не лише фіксацію відмінностей, а й дав можливість встановити логіку розвитку правового режиму валютного регулювання в Україні.

За допомогою методу *абстрагування* було виокремлено сутнісні ознаки досліджуваних явищ, вироблено узагальнені теоретичні конструкції, на яких ґрунтуються висновки дисертації (пп. 1.2; 2.1; 2.2; 2.3).

Системний метод реалізовано під час розгляду валютних цінностей не як сукупності випадкових об'єктів, а як впорядкованої системи, елементи

якої пов'язані між собою спільним правовим режимом; дослідження валютного регулювання як комплексного фінансово-правового інституту через аналіз валютних обмежень, співвідношення валютного нагляду та фінансового моніторингу як взаємопов'язаних, проте не тотожних елементів системи фінансового контролю (пп.1.2; 2.1; 2.2; 2.3).

Індукцію й дедукцію як взаємодоповнювальні способи наукового мислення використано при формулюванні загальних висновків щодо правової природи валютних цінностей, трансформації валютного законодавства, ролі Національного банку України у сфері валютного регулювання тощо, при переході до узагальненого висновку про зміст відповідного правового явища. Натомість дедукція застосовувалася при переході від загальних засад фінансового права, принципів валютного регулювання, концепції правового режиму чи принципу свободи валютних операцій до оцінки конкретних законодавчих рішень і окремих інструментів правового впливу (пп.1.1; 1.2; 2.1; 2.2; 2.3).

Вагому роль відіграв *історичний* метод, оскільки дослідження трансформації валютного регулювання неможливе без з'ясування етапів його становлення та розвитку, розгляду еволюції від адміністративної моделі валютного контролю до ліберальної системи валютного регулювання, а також аналізу подальших змін, спричинених правовим режимом воєнного стану (пп. 1.1; 2.1). Завдяки цьому методу вдалося виявити не лише послідовність нормативних змін, а й внутрішню логіку розвитку правового регулювання, яка відображає взаємодію економічних потреб, державної валютної політики та інтеграційних процесів.

Також було використано низку *спеціально-юридичних* методів: формально-юридичний, порівняльно-правовий, конкретно-соціологічний та функціональний. Отже, використання загальнонаукових і спеціально-юридичних методів у їх взаємозв'язку забезпечило належний методологічний фундамент дисертаційного дослідження. *Загальнонаукові методи* допомогли

осмислити валютні цінності як складне правове явище в його теоретичному, системному та історичному вимірах, тоді як спеціально-юридичні методи уможливили поглиблений аналіз нормативного матеріалу, правових конструкцій та механізмів правового регулювання. Саме завдяки такій методологічній основі стало можливим не лише дослідити чинний стан правового регулювання обігу валютних цінностей в Україні, а й сформулювати теоретично обґрунтовані та практично значущі пропозиції щодо його вдосконалення.

Практичне значення одержаних результатів полягає в тому, що вони становлять як науково-теоретичний, так і практичний інтерес та можуть бути використані: у науково-дослідній сфері – для подальшого опрацювання проблем правового регулювання обігу валютних цінностей в Україні; у правотворенні – при розробленні проєктів нормативно-правових актів про внесення змін до валютного законодавства; у практичній діяльності – при проведенні науково-методичних семінарів із проблем застосування фінансового, зокрема валютного, законодавства з учасниками фінансових, податкових, валютних правовідносин, посадовими особами, працівниками правоохоронних та судових органів; у навчальному процесі – при підготовці навчальних і навчально-методичних матеріалів із дисциплін «Фінансове право», «Податкове право», «Валютне право», а також їх викладанні в закладах вищої освіти.

Апробація матеріалів дисертації. Дисертацію виконано й обговорено на кафедрі фінансового права Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого. Основні наукові результати дослідження та практичні рекомендації щодо вдосконалення чинного законодавства України викладено в доповідях на круглих столах і міжнародних науково-практичних конференціях, серед яких: «Актуальні проблеми фінансового права: виклики сьогодення та перспективи розвитку» (м. Харків, 4 листоп. 2024 р.); «Права людини в глобалізованому світі: сучасний стан, шляхи реалізації та

механізми захисту» (м. Харків, 25 квіт. 2025 р.); «Право у добу цифрових фінансів» (м. Харків, 7 листоп. 2025 р.); «Вища освіта – студентська наука – сучасне суспільство: напрями розвитку» (м. Київ, 17–18 груд. 2025 р.).

Повнота викладу матеріалів дисертації в публікаціях здобувачки.

Основні теоретичні положення й висновки дослідження відображено у 7 наукових працях: три наукові статті, опубліковані у фахових наукових виданнях України, що включені до міжнародних наукометричних баз; тези чотирьох доповідей і повідомлень на науково-практичних конференціях.

Наукові праці, які відображають основні результати дисертації:

1. Шевчук Д. С. Валютні обмеження та їх значення в умовах дії правового режиму воєнного стану. *Економічна теорія та право*. 2024. № 4. С. 98–112. DOI: <https://doi.org/10.31359/2411-5584-2024-59-4-98>

2. Шевчук Д. Зміст валютного нагляду. *Право та інноваційне суспільство*. 2024. № 2 (23). С. 95–100. DOI: [https://doi.org/10.37772/2309-9275-2024-2\(23\)-9](https://doi.org/10.37772/2309-9275-2024-2(23)-9).

3. Шевчук Д. С. Ретроспективний аналіз валютних обмежень в умовах ліберальної системи валютного регулювання в Україні. *Економічна теорія та право*. 2025. № 1. С. 97–122. DOI: <https://doi.org/10.31359/2411-5584-2025-60-1-97>

Наукові праці, які засвідчують апробацію матеріалів дослідження

1. Шевчук Д. С. Валютні обмеження та їх значення в сучасних умовах. *Актуальні проблеми фінансового права: виклики сьогодення та перспективи розвитку* : матеріали наук.-практ. конф. (м. Харків, 4 листоп. 2024 р.) : до 220-річчя Нац. юрид. ун-ту ім. Ярослава Мудрого : електрон. наук. вид. Харків : Право, 2024. С. 139–143.

URL: <https://dspace.nlu.edu.ua/jspui/handle/123456789/20405>

2. Шевчук Д. С. Валютне регулювання в Україні: до питання про баланс між лібералізацією та захистом економіки. *Права людини в глобалізованому світі: сучасний стан, шляхи реалізації та механізми захисту*

: матеріали II Всеукр. наук.-практ. конф. (м. Харків, 25 квіт. 2025 р.) / Держ. біотехнол. ун-т. Харків, 2025. С. 386–392.

URL: <http://btu.kharkov.ua/nauka/konferentsiyi/>

3. Шевчук Д. С. До питання впровадження цифрової валюти центрального банку. *Право у добу цифрових фінансів*: матеріали наук.-практ. конф. (м. Харків, 7 листоп. 2025 р.): електрон. наук. вид. Харків: Право, 2025. С. 95–99.

4. Шевчук Д. С. МіСА як концептуальна основа формування правового режиму криптовалют в Україні та ЄС. *Вища освіта – студентська наука – сучасне суспільство: напрями розвитку*: матеріали IX Всеукр. студ. наук.-практ. конф., (м. Київ, 17–18 груд. 2025 р.): [зб. тез] / ЗВО «МНТУ», каф. ЮНЕСКО «Інформ.-комунікат. технол. в освіті». Київ, 2025. С. 420–424.

Оцінка мови та стилю дисертації. Дисертацію виконано українською мовою з правильним вживанням юридичної та спеціальної термінології. Стиль викладення матеріалу дослідження – науковий.

Загальний висновок. Дисертація Шевчука Д.С. «Правове регулювання обігу валютних цінностей в Україні» є кваліфікаційною науковою роботою, містить нові науково обґрунтовані результати, які виконують конкретне наукове завдання, що полягає в отриманні нових результатів у формі наукових висновків стосовно обігу валютних цінностей України в умовах сьогодення, виявлення проблем при нормотворенні та правозастосуванні в указаній сфері, а також надання обґрунтованих пропозицій і рекомендацій для їх вирішення.

Дисертація є самостійною науковою працею, яку виконано з дотриманням академічної доброчесності. Наукова новизна, висновки та пропозиції сформульовані автором самостійно й обґрунтовані на підставі особистих досліджень.

Дисертація Шевчука Дмитра Сергійовича «Правове регулювання обігу валютних цінностей в Україні» відповідає вимогам Порядку присудження

ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 12 січня 2022 р. № 44 (зі змінами), та може бути подана до разової ради для захисту на здобуття ступеня доктора філософії за спеціальністю 081 «Право».

Головуючий на засіданні:
завідувач кафедри фінансового права
Національного юридичного університету
імені Ярослава Мудрого,
доктор юридичних наук, професор

Ольга ДМИТРИК

10 березня 2026 р.

Підпис Дмитрик О.
Свідчую
Нач.ВК [Signature]
10 * 03 2026